

A potenciális növekedés

Halmi Péter: Krízis és növekedés az Európai Unióban. Európai modell, strukturális reformok. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2014.

Ma, amikor nem csupán Európa vezető politikusai veszik fontolóra a többsebességű Európa modellje mellett szóló érveket az esetleges brit és görög exit árnyékában, de Európa növekedési, termelékenység- és versenyképességi problémái az új tagállamokban is akadályozzák a tisztánlátást (a saját érdekekkel kapcsolatban), különösen időszerű összefoglaló mű jelent meg az európai növekedési modell válságáról és a kiút lehetőségeiről.

Bár Halmi Péter könyve elsősorban átfogó közgazdasági szakkönyv, politikailag is súlyos, egyértelmű állítást fogalmaz meg: bemutatja, kizárólag az integráció elmélyítésével, a szupranacionális döntéshozatali jogosítványok megerősítésével és az elengedhetetlen strukturális reformok végrehajtásával lehetséges az európai növekedési potenciál megújítása.

Halmi Péter monográfiája az európai növekedési lemaradás magyarázó tényezőit helyezi nagyító alá. Szemben az erről a témáról írt könyvtárnyi irodalommal, Halmi nem az aktuális növekedési ütem idősorait veszi alapul és hasonlítja össze Európa fő versenytársaiéval, hanem új fogalmat vezet be: a *potenciális növekedés* fogalmát. Értelmezése szerint, a potenciális kibocsátás a gazdaság fenntartható, inflációt nem gerjesztő növekedését megalapozó kapacitásának mutatószáma, amely kiszűri a ciklikus tényezőket. (Ebből értelemszerűen az következik, hogy a potenciális és az aktuális kibocsátás közötti különbség alkalmas konjunktúra-indikátornak.) Az új mutató a korábbiaknál jóval inkább alkalmas az összeha-

sonlító vizsgálatokra, a problémák strukturális okainak feltárására, így arra is rávilágít, hogy a versengő megoldási javaslatok közül miért a költséges, politikailag rendkívül nehezen megvalósítható és kedvező hatásokkal csupán hosszabb távon kecsegtető strukturális reformok végrehajtása az ésszerű választás.

A monográfia hét fejezetben tárgyalja az európai növekedés összefüggéseit, a növekedési potenciál erőzóját magyarázó tényezőket és e potenciál megerősítését elősegíteni képes gazdaságpolitikai lépéseket.

Az első fejezet átfogó, elméletileg is megalapozott növekedéseméleti alapvetés, amely a szerzőnek azt a kiinduló tézist hivatott alátámasztani, hogy a gazdasági folyamatok hosszabb távú dinamikájának összehasonlító elemzésekor a ciklikus tényezőktől megtisztított kibocsátási kapacitást érdemes vizsgálni. Ez a kiindulópont azért is fontos, mert a kötet egyik célja, hogy a legutóbbi világgazdasági válság potenciális növekedésre gyakorolt tartós hatásait is felmérje.

A második fejezet klasszikus és egyúttal örökzöld kérdést mutat be: az európai integráció növekedési hatásait. A téma hatalmas szakirodalmát áttekintve megállapítja, hogy a kereskedelem-élénkítő hatásokon túlmenően, az európai integráció a fizikai, a humán- és a tudástőke felhalmozására gyakorol kedvező hatást az allokációs hatékonyság növelésén, a beruházási kockázatok mérséklésén és a tudás és a technológia tovagyrűzésének megkönnyítésén keresztül. Az integráció tehát „növekedési

bónuszhatással” jár: emeli a tagországok gazdasági növekedésének ütemét. Az integráció pozitív növekedési hatásai látszólag leginkább a kevésbé fejlett tagországokban mutatkoznak meg (aszimmetrikus növekedési hatás, felzárkózási növekedés), és ezeket a mechanizmusokat a kötet későbbi fejezetei részletesen be is mutatják.

A harmadik fejezet az európai növekedési potenciál erózióját tekinti át és részletesen bemutatja az egyes termelési tényezők hozzájárulásának alakulását. Megállapítja, hogy a potenciális növekedés forrásai közül a teljes tényezőtermelékenység dinamikájának erőteljes romlása volt az erózió fő oka. Az EU fő versenytársaihoz, mindenekelőtt az Egyesült Államokhoz viszonyítva kialakult egy nehezen és lassan leküzdhető termelékenységi rés, mégpedig főként az innováció versenytársakénál gyengébb intézményi keretfeltételei, a tudásba irányuló beruházások kisebb mértéke és a versenytársakénál alacsonyabb intenzitású áru- és pénzpiaci verseny következtében.

E rövid tartalmi összefoglaló kevésbé képes érzékeltetni a harmadik fejezet komplexitását: a fejezet ugyanis részletesen áttekinti az európai termelékenységi részt magyarázó, egyenként egy-két tényezőt az okok közül kiemelő, ezek hatását szofisztikált ökonometriai módszerekkel számszerűsítő, összességében könyvtárnyi terjedelmű munkák megállapításait. Mivel a termelékenységi rés egy-egy okát kiemelő művek vitákat indítottak el, a termelékenységi rés magyarázó tényezőit elemző művek száma exponenciálisan növekedett.* Egy-két tényező kiemelése helyett, Hal-

mai Péter körképet nyújt: feltérképezi a termelékenységi különbségek magyarázó tényezőit, és bemutatja az ezekkel kapcsolatos legfrissebb tudományos eredményeket. Ez a módszertani és elméleti körkép vezeti be az Európai Bizottság megbízásából készülő modellezési és szimulációs munkák eredményeinek ismertetését. Halmai áttekinti az európai potenciális növekedés hosszabb távú tendenciáiról készített előrejelzéseket és forgatókönyveket, amelyekre támaszkodva, a kötet második részében szereplő elemzésekben felvázolja a saját előrejelzéseit és konklúzióit.

A negyedik fejezet a válságnak a potenciális növekedésre gyakorolt hatásával, a tartós hatások valószínűségével foglalkozik. Halmai megállapítja, hogy az Uniót ért szimmetrikus sokk aszimmetrikus következményekkel járt: némely országok, különösen a mediterrán országcsoport és a sérülékeny új tagállamok esetében a korábbi konvergenciafolyamatok megtörttek, sőt elképzelhető, hogy a felzárkózás ütemének drasztikus csökkenését nem kiigazítás követi, hanem konvergenciakrízis: távolodás az Európai Unió átlagos fejlettségi szintjétől.

E megállapítás vezet át az ötödik fejezet központi témájához, az Unión belüli felzárkózási és konvergenciafolyamatok elemzéséhez. Halmai szisztematikusan feltárja és rendszerezi az EU-n belül a korábban csatlakozott kohéziós országok, illetve az új EU-tagországok felzárkózásának hajtóerőit, eltérő időigényét, a felzárkózás stabilitását és minőségét. Ez utóbbi kapcsán megállapítja, hogy az új tagállamoknak az EU-csatlakozást követő dinamikus növekedése részben

* E recenzió szerzője maga is vitába szállt a termelékenységi rés strukturális komponensének túlságosan nagy jelentőséget tulajdonító, Halmai könyvében is részletesen szemléltetett elméletekkel [Szalavetz, 2005].

„*túláradó keresleten alapult*” továbbá „a felzárkózás alapjait képező növekedés a vizsgált időszakban túllépett a gazdaság egyensúlyi kínálati potenciálján, azaz a potenciális kibocsátáson” (242. oldal). Ebből értelemszerűen következik, ahogy Halmai meg is állapítja, hogy ez a dinamika nem volt fenntartható. Az ötödik fejezetben Halmai saját számításainak eredményeit tárja elénk: szemléletes ábra illusztrálja, ahogy a potenciális növekedés dinamikája megtörik 2007–2008-ban, ahogy az USA-ban viszonylag hamar bekövetkezik a kiigazítás, ellenben a mediterrán országokban a kedvezőtlen folyamatok tartósnak bizonyulnak. Összefoglaló táblázatok számszerűsítik a kibocsátási rés országok közötti eltéréseit, illetve ennek dinamikáját, továbbá a felzárkózási potenciál mérséklődését, a divergenciafolyamatok előtérbe kerülését (például a mediterrán országokban és egyes új tagállamokban).

Ezek a megállapítások logikusan vezetnek fel a hatodik fejezet témáját, az új tagországok növekedési teljesítményének és növekedési modelljének elemzését. A hatodik fejezetnek a növekedési modellel foglalkozó része (6.4 fejezet) mintegy keretbe foglalja a második fejezetben ismertetett „európai növekedési modell” részt (2.7 fejezet), érdemes visszalapozni, amikor idáig jutunk a könyvben, hiszen így lesz kerek egész az európai modellről alkotott kép. A visszalapozás azért is szükséges, mert a modell jellemzőinek összefoglalását követően Halmai arra a kérdésre tér rá, hogy milyen immanens kockázatokat rejt az európai növekedési modell és ezen belül a felzárkózó új tagállamok növekedési modellje. Melyek azok a modellelemek, amelyek kevéssé bizonyultak fenntarthatónak, amelyek egyrészt túlfűtöttséget eredményeztek,

másrészt növelték az érintett országok sérülékenységet.

Halmai borús következtetéssel zárja a fejezetet, megállapítja, hogy a részleges kilábalás és a potenciális növekedés némi stabilizálódása ellenére, az eddigi növekedési (felzárkózási) modell az új tagállamokban már nem tartható fenn. „*A potenciális növekedés, valamint a felzárkózási potenciál erősítése, illetve helyreállítása átfogó strukturális reformokat igényel*” (279. oldal).

Nem csupán az új tagállamokban elengedhetetlenek az átfogó strukturális reformok: ugyanezzel a kihívással néznek szembe a régi tagállamok is, hiszen maga az európai konvergencia-mechanizmus rendült meg a válság során. Márpedig, ahogy Halmai kiemeli: „*konvergenciamechanizmus hiányában az integráció egységes mechanizmusa működésképtelenné válhat. A konvergencia újjászületése az európai megújulás, az európai reformok alapvető kihívása, s egyben feltétele.*” (280. oldal). A hetedik fejezet a szükséges strukturális reformokat veszi sorra a szakirodalom kritikai értékelésével. Ahhoz, hogy az integráció hatására felpörgött, ám a válság során megrendült és hosszabb távon is tarthatatlanná vált felzárkózási növekedés átadja a helyét az innovációvezérelt növekedésnek, számos olyan reformot kell végrehajtani, amelyek mindegyike rendkívül költséges, időigényes és rövid távon erőteljes társadalmi (politikai) konfliktusokat okoz. Hiába mutatható ki egyértelműen és meggyőző módon, szimulációs modellek segítségével a strukturális reformok révén elérhető potenciális haszon (7.6.2 fejezet), illetve a reformok átfogó és koordinált végrehajtásából fakadó szinergia, vagyis a reformok tova- gyűrűző hatása (7.4.4 fejezet), és hiába nyilvánvaló, hogy a reformok eredmé-

nyeként a legnagyobb nyereséget éppen azok az országok érnék el, amelyeknek talán a leginkább szükségük lenne rá (például Görögország, lásd erről a 336–338. oldalt), a hatodik fejezet zárómondata a hetedik fejezetben is megismételhető lenne.

Az új tagállamok növekedési modelljéről szóló hatodik fejezetet ugyanis Halmai azzal a megállapítással zárta, miszerint „nemcsak az EU belső problémái, hanem az új tagállamok társadalmát jellemző *reformfáradtság*, valamint a gazdaságpolitikában jelentkező *új populizmus* is nehezíti a valóban átütő erejű reformok keresztülvitelét” (279. oldal). Mindez az EU15 tagállamaira is érvényes. Bár a szerző egyértelműen leteszi a voksát a korábbiaknál erőteljesebb integráció, a „teljes” gazdasági uniót célzó kormányzás kiépítése (291. oldal,

lásd még: Halmai, 2013) és az európai modell egyes összetevőinek újragondolása mellett, korunk nem kedvez a Halmai Péter által kívánatosnak tartott „bátor politikai akcióknak”.

SZALAVETZ ANDREA

IRODALOM

- Halmai P. [2013]: Európai integráció és szuverenitás. A gazdasági kormányzás új dimenziói. *Magyar Tudomány*, 174. évf. 4. szám, 411–422. oldal
- Szalavetz A. [2005]: Gazdasági szerkezet, termelékenység és fejlettség. *Fejlesztés és Finanszírozás*, 3. évf. 1. szám